

תשובה בענין הסמכת נשים לרבנות

שאלה: האם מותר לבית המדרש להסמיך נשים לרבנות?

תשובה: לפני חמש שנים שאל בית המדרש אותה שאלה. תשובת ועד ההלכה דאז, בהסכמת רוב חברי הוועד, היתה:

... כעת אין השעה כשירה להסמיך נשים לרבנות... כמובן, יתכן מאוד

שהמציאות החברתית בארץ ובתנועה תשתנה בעתיד וכידוע "שנוי

העתים" מוביל בהרבה מקרים לשינויים בהלכה.¹

דעת המיעוט היתה שהשעה אכן כשרה לכך. זאת היתה דעתי אז ועל אחת כמה וכמה שהיא דעתי היום. אם כן תשובתי היא: לא זו בלבד שמותר לבית המדרש להסמיך נשים לרבנות אלא שבית המדרש חייב להסמיך נשים הראויות, כמו שהוא מסמיך גברים הראויים.

(א) החברה הישראלית

אחת מהטענות שהושמעו לפני חמש שנים היתה "שפסק הלכה שמתאים לגמרי למציאות החברתית בחו"ל אינו מתאים למציאות החברתית של א"י... ויגרום נזק בל-יתוקן לעתיד תנועתנו...".¹ דומני שאפילו לדידם של מעלי טענה זו חל "שינוי העתים". לא היו, ואין גם היום, אשליות שרבנינו יהיו מקובלים על כל החברה. יש חלקים בחברה הישראלית - חרדים, דתיים וגם חילוניים - שלא יקבלו אותם ויהי מה. אבל היום בית המדרש כבר קיים וישנם חלקים בחברה המוכנים להכיר בו.

בנוסף על כך, אשה ישראלית שהוסמכה בבית המדרש בניו יורק כבר מכהנת בתנועה המסורתית בארץ. הדבר ידוע ומפורסם, והצבור אינו מבחין - ובצדק - בין נשים בוגרות המוסד בירושלים לבין בוגרות המוסד בניו יורק. לכן קשה לחשוב שקבלת נשים היום תגרום נזק למוסד או לתנועה.

אם יש נזק, הוא דוקא בהכוונתן לנו יורק של נשים ישראליות המעוניינות ללמוד לרבנות, כדי שתקבלנה שם חנוך והסמכה, מתוך ציפיה שאחר כך יחזרו לארץ. זהו עוול לנשים האלה, מעשה המתנגד לכל הרעיון הציוני ומעשה המונע מהן את החנוך המתאים ביותר שיכשירן לשרת כרבנים בישראל. בגישה זו יש מידה לא מבוטלת של צביעות.

ב) נשים כרבנים

מהו רב? בלי להיכנס לכל פרטי הפרטים של המושג "רב", שהתחיל בעצם עם ה"סופרים" או החכמים של תקופת שיבת ציון, אפשר לומר ש"רב" הוא אדם אשר למד את המסורת ולכן הוא ראוי להמשיך מסורת זו ולהורות אותה לאחרים. התואר אינו מקנה לו מעמד טקסי או פולחני. להיות רב אינו דומה ללהיות כהן. למעשה, כל מוסד הרבנות היה בבחינת מהפיכה - שקטה אבל בכל זאת מהפיכה - בתולדות היהדות. המהפיכה הזאת איפשרה בפעם הראשונה לכל גבר בישראל להגיע למעמד של מורה ומנהיג רוחני, ללא הבדל שבט או רקע משפחתי. כל איש, ולו גם הפשוט ביותר, היה יכול להגיע למעמד חשוב זה, בתנאי שהיו לו הכשרונות, היכולת וההתמדה ללמוד. כמו בהרבה מהפכות אחרות,² גם המהפכה הזאת לא היתה שלמה כי היא התייחסה לגברים בלבד ולא לנשים. אבל אין פלא בדבר. בחברה היהודית דאז, ועד לתקופה המודרנית, מעמד האשה היה כזה שלא היה עולה על הדעת שאשה תהיה רב. לכן מצאנו בספרי דברים (פיסקא י"ג, מהד' פינקלשטיין, עמ' 21) בנושא מינוי שופטים: "[הבו לכם] אנשים' (דברים א': י"ג) וכי עלתה על דעתנו נשים?" וזאת למרות העובדה שחז"ל ראו עצמם כיורשי השופטים ויורשי הנביאים, והיו נשים שהיו שופטות כמו דבורה, וגם נביאות כגון מרים וחולדה. על כך תמה הרב טוביה פרידמן לפני שנים מספר במאמרו "התפקיד המשתנה של האשה מתקופת המקרא ועד תקופת התלמוד"³, שבו הראה שמעמד האשה ירד בתקופת התלמוד בהשוואה לתקופת המקרא, וטען שהסיבה לכך היתה השפעת העולם ההלניסטי על היהדות, כי בעולם ההלניסטי מעמד האשה היה נחות. והוא מסיים:

החיים המופלים והמופרשים של האשה היהודיה בתקופת התלמוד לא היו תוצרת בית כי אם נטע זר שבמבט לאחור אנו, בני דור מאוחר יותר, רשאים לוותר עליו.⁴

אם כן, כמו שאדם בתנועתנו לא היה אומר שאסור לאשה להיות חברת כנסת, שרה בממשלה, ראש ממשלה, שופטת בבית משפט העליון, או פרופסור באוניברסיטה, קשה להצדיק עמדה האומרת שהיא אינה יכולה להיות רב בישראל. ואם הדבר אינו מקובל על רבים, חובה עלינו כמנהיגים מובילים, ולא נגררים, לחנך לקראת שנוי ערכי זה.

ג) בעיות נילוות

יש הטוענים שבעיית נשים כעדות במשפט או כשליחות צבור קשורה לענין ההסמכה ואם אסור לנשים להעיד או להיות שליחות צבור, אסור להסמיך אותן. ואכן, דעה זו נזכרת בדעת הרוב הנ"ל משנת תשמ"ז.¹ בעיניי למה הדבר דומה? למי שאומר שאם לא נתיר לכהן להיכנס לבית הקברות, אסור להסמיך אותו כרב. טענתי היא שאפילו למי שאמר שאסור לאשה להיות שליחת צבור, מותר לה להיות רב.

לכן אין ברצוני לדון בבעיות אלו במסגרת תשובה זו. אבל ברור לי שלפחות בשאלת העדות, כבר עבר הזמן שנוכל להרשות לעצמנו מצב מוזר זה וחייב הדבר לבוא לידי פתרון, אם על ידי הבנה חדשה של ההלכה או על ידי תקנה. ובכלל, אין בנושא זה למנוע החלטה חיובית לגבי הסמכת נשים.

ד) הבעיה המוסרית

נשים מהוות יותר ממחצית העם היהודי. הן נכס יקר. דעותיהן וכשרונותיהן יכולים לבוא לעזרת העם בכל מיני דרכים כדי להגדיל תורה ולהאדירה. לוותר על כח זה הוא לוותר על אוצר בלום. חיינו היהודים היום הם די עלובים וקשים בלי שנוותר על כח אדיר זה. יתרה מזאת, מי אנחנו -

הגברים - שנחליט אם אשה יכולה להיות רב או לא? הרי לפי התורה: "ויברא אלוהים את האדם בצלמו בצלם אלוהים ברא אותו זכר ונקבה ברא אותם" (בראשית א': כ"ז). האשה נבראת בצלם לא פחות מהאיש. למנוע ממנה את האפשרות להגיע למעמד רם זה ולתרום מה שביכולתה לתרום לתורה ולעם ישראל הוא בהחלט מעשה בלתי מוסרי ובלתי מוצדק.

במדרש קדום שם הדרשן בפי בנות צלפחד את הדברים דלהלן:
אמרו: לא כרחמי בשר ודם רחמי המקום. בשר ודם רחמיו על הזכרים יותר מן הנקבות, אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא רחמיו על הזכרים ועל הנקבות. רחמיו על הכל. (ספרי במדבר, פיסקא קל"ג, מהד' הורוביץ, עמ' 176)

ה) הלכה למעשה

1. מותר לבית המדרש להסמיך נשים לרבנות.
2. השעה כשירה לכך.
3. אסור לשלוח נשים לחו"ל להכשרה כאשר אין מניעה הלכתית לקבלתן כאן.
4. אין בבעיות הנילוות סיבה לא לקבל נשים.
5. אי קבלתן תהווה אובדן נכס חשוב של עם ישראל והיא נוגדת את מעמד הנשים כנבראות בצלם.

הרב ראובן המר

סיון תשנ"ב

בהסכמת:

הרב מיכאל גרץ

הרב גילה דרור

הערות

1. מכתב של הרב דוד גולינקין אל הגב' ברברה ספקטר, ד' בתמוז תשמ"ז. [הערת העורך: המכתב נכתב בהסכמת הרב טוביה פרידמן, הרב יוסף הקלמן והרב רפאל הריס. הרב המר התנגד וכתב מכתב נפרד המביע את עמדתו.]
2. רק כמאה וחמישים שנה אחרי המהפכה האמריקאית, שבה טענו שכל בני האדם נבראו שוים, קיבלו הנשים זכות ההצבעה.
3. "The Shifting Role of Women from the Bible to the Talmud", in David Golinkin, ed., *Be'er Tuvia*, Jerusalem, 1991, pp. 47-57.
4. שם, עמ' 56-57. במאמר שהופיע לפני כמה שנים בעמודים, חוב' 449 (אייר תשמ"ג), עמ' 266-268, טען פרופ' ישעיהו ליבוביץ' שבעצם אין הלכה לגבי נשים בתפקידים ציבוריים כי בחברה העתיקה הדבר פשוט לא היה מקובל ולכן לא היתה התייחסות הלכתית לנושא כלל. היום המצב שונה ויש ליצור הלכה חדשה בנידון.

מכיוון שהיתה בקשה להתייחס לשאלות נוספות ביחס למעמד האשה כחלק מהדיון בהסמכת נשים לרבנות, נכתבו שתי תשובות נוספות שכל אחת מהן התייחסה בדרכה שלה למכלול השאלות הנזכרות. להלן נוסח שתי התשובות שמהוות נימוקים נוספים או חלופיים לפסק ההלכה הנ"ל של הרב המר.
